

Η εκκεντρικότητα της επιθυμίας

Στο οπισθόφυλλο του 6^{ου} σεμιναρίου, *Η επιθυμία και η ερμηνεία της*, ο Jacques-Alain Miller προτάσσει ότι ακριβώς επειδή το αντικείμενο της επιθυμίας είναι φαντασιωτικό, η επιθυμία είναι εκκεντρική. Αυτό σημαίνει ότι ο Οιδίποδας δεν είναι παρά μια κανονικοποιημένη μορφή της επιθυμίας, κάθε επιθυμία είναι κατ' ουσίαν διαστροφική. Έτσι μας βεβαιώνει ότι «Αυτό που συγκρατήσαμε από τον Λακάν –την μορφοποίηση του Οιδίποδα, τον επιτονισμό του Ονόματος-του-Πατρός- δεν ήταν παρά το σημείο εκκίνησης. Το 6^ο σεμινάριο ήδη το τροποποιεί: Ο Οιδίποδας δεν είναι η μοναδική λύση της επιθυμίας, είναι μονάχα η κανονικοποιημένη της μορφή, η οποία είναι παθογόνος, δεν εξαντλεί το πεπρωμένο της επιθυμίας»¹. Αν στο ζωικό βασίλειο ο μπούσουλας είναι μοναδικός, στο ανθρώπινο οι μπούσουλες είναι πολλοί. Η φαντασίωση δεν μπορεί να αναχθεί στα κοινά ιδεώδη. Εξ' ορισμού είναι μη-αναγώγιμη.

Ο μπούσουλας μας δεν είναι πια ο Πατέρας. Η ισότητα των συνθηκών, η άνοδος του καπιταλισμού και η κυριαρχία της τεχνολογίας συνέβαλαν, κατά τον Μιλέρ στην επιτάχυνση της παρακμής της πατριαρχίας. Μας προτείνει λοιπόν στην θέση της παράδοσης, την καινοτομία, σε αυτήν της ιεραρχίας, το δίκτυο και στην θέση της αμετάβλητης τάξης, «μετασχηματιστικές ροές που απορρίπτουν ακατάπαυστα κάθε όριο».

Έτσι μας εφιστά την προσοχή στην τελευταία παράδοση του 6^{ου} σεμιναρίου, όπου ο Λακάν δίνει έναν γενικευμένο ορισμό της διαστροφής. Η διαστροφή αντανακλά για τον Λακάν «την διαμαρτυρία ενάντια σε αυτό που το υποκείμενο υπόκειται στο επίπεδο της ταύτισης, στο βαθμό που αυτή [η ταύτιση] είναι η σχέση που εγκαθιδρύει και ταξινομεί τις νόρμες της κοινωνικής σταθερότητας των διαφόρων λειτουργιών»².

Σε αυτή την τελευταία παράδοση ο Λακάν σχολιάζει την κατάσταση των πραγμάτων στην ψυχανάλυση το 1959. Αυτό που κυριαρχεί τότε, είναι η

¹ Postface SVI

² SVI, p.569

σχέση αντικειμένου. Έτσι παρατηρεί ότι όταν θέλουμε να απεικονίσουμε μια κλινική δομή, η ανάλυση συνεχίζεται, τουλάχιστον για κάποιο διάστημα, σε μια γραμμή που χαρακτηρίζει ως «ηθικοπλαστική κανονικοποίηση». Πως λοιπόν το 1959, βρίσκει η ανάλυση τα σημεία αναφοράς της; Πως ο αναλυτής αρθρώνει την ιδιαιτερότητα της υποκειμενικής θέσης σε σχέση με το αντικείμενο; Και απαντά: «[Ο αναλυτής] Προσανατολίζεται πάντα σε μια υποτιθέμενη κανονικότητα της προσέγγισης του άλλου ως τέτοιου, και βασίζεται σε αυτή την κανονικότητα για να εκτιμήσει τις ανεπάρκειες της προσέγγισης του αντικειμένου από το υποκείμενο που έχει σε ανάλυση»³.

Ο Λακάν κριτικάρει τους αναλυτές προτάσσοντας ότι η πραγματικότητα στην οποία αναφέρονται δεν είναι τελικά παρά μια εκδοχή της πραγματικότητας, δεν είναι παρά μια πραγματικότητα μεταξύ άλλων, δεν είναι παρά η δική τους πραγματικότητα. Αυτή η πραγματικότητα ενέχει «μια ιδανική κανονιστικότητα, που καθιστά τα ιδανικά του αναλυτή το τελευταίο μέτρο στο οποίο ζητείται να προσχωρήσει ο επίλογος του υποκειμένου, που είναι ένας επίλογος ταυτισιακός»⁴, σχολιάζει ο Λακάν.

Με αυτό τον τρόπο, το ερώτημα της επιθυμίας και της υποκειμενικότητας παραγκωνίζεται. Όμως για τον Λακάν είναι στην εμπειρία της επιθυμίας που αρμόζει να προσηλωθούμε. Είναι αυτή που αποτελεί το διακύβευμα της ανάλυσης. Ως εκ τούτου, τελειώνει το 6^ο σεμινάριο με την θέση στην οποία θα πρέπει να τοποθετηθεί ο αναλυτής σε σχέση με την επιθυμία. Αρθρώνει αυτή την θέση με τις κοινωνικές νόρμες. Για τον Λακάν, ο αναλυτής είναι αυτός που πρέπει να επερωτά τις κοινωνικές νόρμες: « Αν υπάρχει μια εμπειρία που πρέπει να μας διδάξει πόσο αυτές οι κοινωνικές νόρμες είναι προβληματικές, πόσο πρέπει να επερωτηθούν, πόσο ο καθορισμός τους τοποθετείται αλλού από την λειτουργία προσαρμογής τους, είναι αυτή του αναλυτή»⁵.

Αν λοιπόν η ταύτιση είναι από την μεριά της κοινωνικής προσαρμογής και της νόρμας, η διαστροφή αποτελεί μια διαμαρτυρία ενάντια σε αυτή την κανονικοποίηση. Με αυτή την έννοια είμαστε όλοι «διαστροφικοί». Κάθε

³ SVI, p.556

⁴ SVI, p.558

⁵ SVI, p.569

φαντασίωση είναι διαστροφική εφόσον αποστασιοποιείται από το υποτιθέμενο κανονικό.

Πράγματι ο Λακάν υποστηρίζει ότι ανάμεσα στον κονφορμισμό και την διαστροφή εγκαθίσταται ένα περιστρεφόμενο δίκτυο. Η διαστροφή «αντιπροσωπεύει στο επίπεδο του λογικού υποκειμένου, και με την σειρά των αποχρώσεων, την διαμαρτυρία η οποία, απέναντι στο κονφορμικοποίηση, υψώνεται στην διάσταση της επιθυμίας, στο βαθμό που η επιθυμία αποτελεί σχέση του υποκειμένου με το είναι του»⁶.

Αυτό που ο Λακάν προτείνει σε αυτό το σεμινάριο είναι ότι μπορούμε να χαρακτηρίσουμε ως διαστροφή οτιδήποτε ανθίσταται στην κανονικοποίηση. Προτρέπει λοιπόν όσο αφορά την *rère-version paternelle* (στροφή προς τον πατέρα). «Η κανονικότητα δεν είναι η κατ' εξοχήν πατρική αρετή»⁷, θα πει περισσότερο από 15 χρόνια αργότερα. Αναφέρεται έτσι στην στροφή προς τον πατέρα. Αυτή η *rère-version* είναι κατ' εκείνον η μόνη εγγύηση της λειτουργίας του πατέρα που δεν είναι άλλη από την λειτουργία του συμπτώματος.

Η *rère-version* υπογραμμίζει όντως τον ενικό χαρακτήρα της επιθυμίας του πατέρα. «Ένας πατέρας δεν έχει δικαίωμα στο σεβασμό, αν όχι στην αγάπη παρά μόνο αν η λεγόμενη αγάπη, ο λεγόμενος σεβασμός, είναι *rère-versement* (πατροδιαστροφικά) προσανατολισμένος, δηλαδή καθιστά μια γυναίκα, αντικείμενο α αίτιο της επιθυμίας του»⁸.

Πράγματι ο Λακάν είχε εισάγει αυτή την εκδοχή του πατέρα λίγο πριν το ανύπαρκτο σεμινάριο για *Τα Ονόματα-του-Πατρός*. Στην τελευταία παράδοση του 10^{ου} σεμιναρίου, προβάλλει ότι ο πατέρας δεν είναι *causa sui*. Είναι ένα επιθυμών υποκείμενο: «Αντίθετα από αυτό που ανακοινώνει ο θρησκευτικός μύθος, ο πατέρας δεν είναι *causa sui*, αλλά υποκείμενο που ήταν αρκετά μακριά στην πραγματοποίηση της επιθυμίας του για να την επανεισάγει στο αίτιο της, όποιο και αν είναι, σε αυτό που είναι μη-αναγώγιμο στην λειτουργία του α». Αυτή η ενικότητα της επιθυμίας του πατέρα που προσανατολίζεται

⁶ SVI, p.570

⁷ RSI, 21.1.75

⁸ RSI, 21.1.75

από την φαντασίωση του, είναι λοιπόν σε συνήχηση με το πέρασμα στο πληθυντικό του Ονόματος-του-Πατρός.

Ο Μιλέρ παρουσίασε το 6^ο σεμινάριο λίγο πριν την έκδοση του, στο 9^ο συνέδριο της ΝΛΣ στην Αθήνα. Για εκείνον, η θεμελιώδης οργάνωση του 6^{ου} σεμιναρίου είναι η αμφισβήτηση του πατέρα και της πατρικής λειτουργίας. Στηρίζει την επιχειρηματολογία του σε αυτό που ο Λακάν ονομάζει το μεγάλο μυστικό της ψυχανάλυσης, δηλαδή ότι δεν υπάρχει Άλλος του Άλλου.

Μας υπενθυμίζει ότι στο προκαταρκτικό ερώτημα ο Λακάν είχε πει το αντίθετο: Για το ευρύ κοινό, ο Λακάν «είναι εκείνος που προήγαγε το Όνομα-του-Πατρός σε μια αποφασιστική λειτουργία κανονικοποίησης, ως τον ακρογωνιαίο λίθο αυτών που κρατούν τον κόσμο που μας είναι κοινός»⁹. Στο προκαταρκτικό ερώτημα ο Άλλος του νόμου του οποίου το σημαίνουν είναι το Όνομα-του-Πατρός, είναι ο Άλλος του Άλλου.

Το Όνομα-του-Πατρός είναι το στήριγμα της συμβολικής τάξης. Ιδού το σημείο εκκίνησης της διδασκαλίας του Λακάν. «Στη συνέχεια όλη του η διδασκαλία του πάει προς την αντίθετη κατεύθυνση. Αν η διδασκαλία του Λακάν έχει μια κατεύθυνση, είναι η μεθοδική, συνεχής, επίμονη διάλυση της ψευδο-αρμονίας της συμβολικής τάξης»¹⁰. Ο Λακάν, κατά τον Μιλέρ, δεν ακολούθησε τον δρόμο του πατέρα, αλλά εκείνον της επιθυμίας. Ο ορισμός της επιθυμίας ως μετωνυμίας της έλλειψης του είναι, συνάδει με την ανυπαρξία μια τελικής μεταφοράς που θα είχε ως αποτέλεσμα να αναδυθεί μια οιδιπόδεια σημασία. Πράγματι, ο τόπος όπου παίζεται το τέλος της ανάλυσης δεν είναι το Όνομα-του-Πατρός, αλλά η φαντασίωση, δηλαδή η σχέση του υποκειμένου με το αντικείμενο α στην ασυνείδητη επιθυμία.

Ο Μιλέρ μας υποδεικνύει ότι δεν υπάρχει ωρίμανση, ούτε ωριμότητα, της επιθυμίας. «Αυτό που για τον Φρόυντ ήταν υπόλοιπα προς απορρόφηση σε μια δίχως τέλος εργασία, αποτελεί μόνιμα στοιχεία στα οποία η επιθυμία μένει γαντζωμένη στην φαντασίωση. Πρόκειται για στοιχεία ή μάλλον για ουσίες

⁹ L'Autre sans Autre, p.4

¹⁰ L'Autre sans Autre, p.8-9

που παράγουν απόλαυση και είναι εκτός φαλλικής σημασίας, ας πούμε σε παραβίαση ως προς τον ευνουχισμό»¹¹.

Ποια είναι η συνέπεια αυτού του γεγονότος; Είναι ότι δεν υπάρχει κανονικότητα της επιθυμίας και ότι κάθε επιθυμία είναι διαστροφική. Ο Μιλέρ υποστηρίζει ότι η συνέπεια που αποσπούμε από το 6^ο σεμινάριο είναι ότι δεν υπάρχει κανονικότητα της επιθυμίας. Μας λέει λοιπόν ότι «η ασυνείδητη επιθυμία παραμένει προσκολλημένη στην φαντασίωση, σε απολαύσεις που σε σχέση με την νόρμα, εξιδανικευμένη από τους ψυχαναλυτές, παραμένει ουσιαστικά διαστροφική, απολαύσεις διαστροφικές. Η διαστροφή δεν είναι ένα ατύχημα που συμβαίνει στην επιθυμία. Κάθε επιθυμία είναι διαστροφική στο βαθμό που η απόλαυση δεν είναι ποτέ στην θέση που θα ήθελε η επανομαζόμενη συμβολική τάξη»¹².

Με αυτή την έννοια, είμαστε όλοι «διαστροφικοί». Για τον καθένα, υπάρχει μια αταξία στο επίπεδο της απόλαυσης. Υπάρχει για όλους κάτι που δεν θα κανονικοποιηθεί ποτέ. Όπως προτάσσει ο Μιλέρ: «Το όνομα του Θεού σήμερα είναι το κανονικό. Μας προτείνουν μια θεολογία του κανονικού, υπό επιστημονικά ατού, ενώ το β και α β α αυτού που μας διδάσκει η ψυχανάλυση μέσω του Λακάν, είναι ότι ο ψυχισμός ως τέτοιος δεν είναι κανονικός. Η κανονικοποίηση του ψυχισμού συνιστά την εξαφάνιση του, την εξάλειψη του»¹³.

¹¹ L'Autre sans Autre, p.14

¹² L'Autre sans Autre, p.15

¹³ Miller, La psychanalyse et l'évaluation, cours 2003-2004, séance du 24 mars 2004, inédit